

સેવામંડળ પત્રિકા નં-૩

શ્રીમણી નારદ

અને

મધની સેવાવૃત્તિ

“કર મલા હોગા/મલ

૧૦૯-૨૧

પ્રકાશક

સેવામંડળ—મુરત

પૈસા

(ક્રિતીચાલતિ)
વિદ્યાપીઠ પ્રચાલક
અમદાવાદ
૨૦૦૦ જી.સી.સી. ૨૦૦૦

પ્રકાશક-કચ્છાશ કર જામણ કર શુદ્ધ

મત્રી, સેવામ ડળ-સુરત

સુદ્ધ-કાકેરદાસ માનસિંહ

સુદ્ધસ્થાન-સુરત સિદ્ધિ પ્રિ પ્રેસ, કેળાપીઠ-સુરત

પત્રિકા નંબર	વપય	કિંમત
૧	મહર્ષિ ટાગોરનો વિદ્યાર્થીનમતને સદેશ •	બે પૈસા
૨	જનપત્રિકા	બે પૈસા
૩	અમલુ નારદ અને મધની સેવાવૃત્તિ	બે પૈસા

આત્માર સુધીમાં ઉપરની ત્રણ પત્રિકાઓ સેવામ ડળ તરફથી પ્રકટ થઈ છે મંગલનારે પોસ્ટખર્ચ જુદા ગણીને મોકલવું

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૦૮-૨૬ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ જામીન નીર

વિષય ૬૬૫૨.૩

બે બોલ

‘અમલુ નારદ’ની વાર્તા એ ભારતવર્ષમાં જૂના જમાનામાં બનેલી એક સાચી ઘટના છે. આ વાર્તાનો ગુજરાતી અનુવાદ ૧૯૧૧ ના અરસામાં પડિત લાલને કરેલો ને તે પરથી નાથુરામ ત્રેમી નામના સજ્જને તેનો હૃદયગમ અનુવાદ હિંદીમાં કરેલો એ સિવાય પડિત લાલનના લખવા પ્રમાણે દુનિયાની ધણી ભાષામાં આ વાર્તાના અનુવાદ થયા છે. સંકુચિત ટાઈપોગ્રાફી મળકુર વાર્તાના આધારે પોતાનું એક સુંદર પુસ્તક લખ્યું છે. પડિત લાલન લખે છે કે આ વાર્તાને વાંચ્યા બાદ કેટલાક વાંચકો પર એવી એવી સંચોટ અસર થઈ છે કે પરિણામે કુટુંબ કે જ્ઞાતિના પરસ્પર હનરો કળ્યા શ્રમી ગયા છે, કોર્ટે ચઢેલા અનેક કેસો ખાજા ખેંચાયા છે, અને એક ખીજ વચ્ચેના વર્ષોના હાડવેર જૂલાયા છે. પડિત લાલનવાળું ગુજરાતી ભાષાન્તર નહિ મળતું હોવાથી વાર્તાનો અનુવાદ હિંદી પરથી ભાઈ રમણુ આ. દેસાઈ પાસે કરાવ્યો છે, જે બદલ એ ભાઈનો આભાર થયો છે.

મધની સેવાવૃત્તિ બુદ્ધીલા સારસમહાશયી લીધી છે
આ પત્રિકાની પહેલી આવૃત્તિની બે હજાર નકલ દોહાસમાં ખલાસ
થઈ ગઈ એ તેની ઉપયોગિતા સિદ્ધ કરે છે

નીચેના ગૃહસ્થોએ પ્રથમાવૃત્તિની જ્ઞાપ્તિ નહોતી વહેંચવાને ખરીદી પ્રચાર કરવામાં સહાય કરી તે ખાતે તેમનો આભાર માનવામાં આવે છે

નકલ	ખરીદનારનું નામ
૫૦૦	સ્વ ભાષિકર જુહારમ શુક્લના સ્મરણાર્થે તેમના પુત્રો- (નાનીબોશ)
૫૦૦	શ્રી ભાષલાલ વિંધનાથ વ્યાસ (વસો)
૨૫૦	સમાજબંધુના તત્રી (સુરત)
૨૦૦	વાયડામિત્રના તત્રી (મુળધ)
૨૦૦	શ્રી ડાહ્યાભાઈ મનોરભાઈ (અમદાવાદ)

બીજી આવૃત્તિની પાંચ હજાર નકલ કઢાવી છે અને આજ્ઞા છે કે ઉદાર દિલના ગૃહસ્થો તેનો પ્રચાર કરવાના કાર્યમાં સારી સહાય આપશે

સોનીકૃષ્ણાઆ-સુરત	}	મત્રીઓ, સેવામડળ-સુરત
સ. ૧૯૭૯ના ભાદરવા વદિ ૨		

શ્રમણ નારદ

૧

કર્મના સિદ્ધાંત સનાતન છે ' કરે તેવું પામે ' એ સૂત્ર સૌને સરખી રીતે લાગુ પડે છે સ્થૂળ નજરે જોતાં આ વાત તરત નથી સમજાતી, પણ સૂક્ષ્મ અવલોકન કરનાર તો તરત સમજી જાય છે કે સારી આલમનું યત્ર આજ નિયમ મુજબ ચાલી રહ્યું છે એજ નિયમ સમજાવનાર આજથી સૈકાઓ પહેલાં જાનેલી આ એક નાનકડી વાત છે.

ભારતભૂમિ તે વખતે પૂર જાહોજલાલીમાં હતી આખો પ્રદેશ ફળ ફૂલથી લચી રહ્યો હતો અસૌક જેવા રાજાના ત્યારે રાજ્ય હતાં સમસ્ત જગતના વ્યાપારનું એ કેન્દ્રસ્થાન હતી દેશ દેશના વેપારીઓ અહિં આવતા. ભારતપુત્રો પણ પરદેશ ખેડતા મુળ્ય કલકરા જેવા ત્યારે અસંખ્ય શહેરો હતા અધેજ ધનની રેલછેલ, અને આ ભૌતિક ઉન્નતિને દિવાનારૂં ધાર્મિક જીવન પણ હતું અધેજ યુદ્ધભગવાનનો ડોકો વાગતો ઢેકઢેકાણે યૌદ્ધ વિહારો અને શ્રમણો જણાતા હિંદ બહાર બહને ચે શ્રમણોયે યુદ્ધ ભગવાનના પ્રેમનો, અહિંસાનો, અને દયાનો સદેશો પહેચાડયો હતો આમ ભારતના ભૌતિક જીવનને પોષે એવો વ્યાપાર હતો અને ભારતના ધાર્મિક જીવનને ચેતનવત્ત રાખવા યુદ્ધધર્મ હતો.

ચોમત્સાના દિવસ. જ્યાં જુઓ ત્યાં લીલું હરિયાળું ધાસ. ધણું ખેતરોમાં હજી પાક પણ ઉભો હતો કુદરત પૂર બહારમાં ખીલી હતી, અને તેમાંયે સવારનો વખત બાલસર્પ હજી હમણાં જ પૂર્વમાંથી ડોકીયા કરી રહ્યો હતો. પણ આ મનોહર સવાર, આ રમ્ય દૃશ્ય એ કશાની

પ્રસ્થ શાખા વિના એક શેડીએ પોતાની ગાડીમાં બેસી બનારસ તરફ જતો હતો. થોડો પૂરપટ દોડતો હતો છતાં પડીએ પડીએ 'અસાવે' 'અસાવે' જવાજ સંભળાતા. થોડાની પીઠ પર ઘડી ઘડી અણુક પડતી. શેડીઆને બનારસ પહોંચવાની ખૂબ ઉત્સાહ હોય એમ લાગતું હતું.

પણ એવામાં ચઢાણ અણુ અણુ અને થોડો ધીમો પડ્યો. થોડો કેમે કયો ઝડપથી ચાલી શકે એમ નહોતું આથી શેડીઆનું મન ગાડીપરથી અણુઅણુ દોડતું ચઢાણ ચઢી રહેતાજ એક બૌદ્ધ મંથન નજરે ચડ્યા. મંથનને જોતા જ શેડીઆનું મન પીગળ્યું મંથનના મુખપર પવિત્રતાનું તેજ હતું આખોમાં તપનો પ્રભાવ હતો શેડીઆને થયું કે જરૂર આ કોઈ મહત્ત્વા છે લાવને, જે બનારસ જતા હોય તો ગાડીમાં એમ ડી લઈ એ ઘડી સત્ત્વમાગમ થશે ને જીવનું કંઈ સાર્થક થશે ધનણને ગાડીમાં બેસવાનું પૂછતા તેમણે તરત હા કહી, કારણ પોતે ચાલી આવે ને આંકેલા હતા ને વળી બનારસ જલદી પહોંચતું હતું મંથન ગાડીમાં બેસી ગયા અને બોલ્યા 'આપે મારા પર ખૂબ ઉપકાર કર્યો કેટલાયે દિવસ આમ પગપાળો ચાલવાથી હું ખૂબ થાકી ગયો હતો પણ મુજ જેવો સાંધા પાસે થું હેય કે આમનો બદલો વાળુ ? છતાં ભગવાન જીવતા ઉપદેશામૃતમાંથી હું જે કંઈ ઝીલી શક્યો છું તેમાનો કંઈક પ્રસાદ તમને આપીશ અને તમારા ઝણમાંથી થોડો ઘણો મુક્ત થઈશ.'

શેડીઆને મંથનની વાતમાં ખૂબ રમ પડ્યો તે સાંભળવામાં એટલો બધો તદ્દસ્યો જની ગયો કે વખત ક્યા ગયો તેનું તેને ભાત પણ રહ્યું નહિ આમને આમ કલાકેક વહી ગયો. એવામાં અચાનક ગાડી અટકી પડી પોતાની ગાડી નેળમાં આવી હતી અને આગળ એ ખાની સુણેથી ભરેલું એક ગાડું પડ્યું હતું

કેવળ નામનો ખેડૂત બનારસ ચોખા વેચવા જતો હતો પણ ધરીમાંથી પૈડું અકસ્માત નીકળી જવાથી ગાડું પાકું અટક્યું હતું. આખું

જાડું બરેલું એટલે બિચારાની એકલાની તાકાત નહિ કે શૂંકું પાણું અઢાર્યું.
જામ્બાર ચર્ધ કોઈ રાહદારીની રાહ ભેધ બેઠો હતો. એવામાં શેઠીઆની
માડી આવી પહોંચી

શેઠીઆને બનારસ જવાની ખૂબ ઉતાવળ હતી તેમાં આ વિધિ
નહયું. દુકાળમાં અધિક ખાસ જેવો ધાટ થયો. આથી શેઠીઆનો મિનગજ
બયો પોતાના ઘોડાવાળાને હુકમ કર્યો કે ચોખ્ખાની ગુણો નીચે પાડી ગાડું
રસ્તામાંથી દૂર કરી દે

શેઠનો ગુસ્સો ભેધ ખેડુત ગભરાયો. દયામણુ મહેરે તે બોલ્યો
“ શેઠ સાહેબ, હું એક ગરીબ ખેડુત છું રસ્તામાં કાદવકીચડ છે ગુણો
નીચે પડતા મારા ચોખ્ખા ખરાબ થશે અને મુજ ગરીબનો રોટલો જશે
બે ધડી થાભો તો માઈ ગાડું સચું કરી આ નેળમાંથી બહાર કાઢી તમને
માર્ગ આપીશ હમા કરીને જરા થાભો ” શેઠીઓ તો જાણે સાંભળ્યું જ
ન હોય તેમ ઘોડાવાળાને કહેવા લાગ્યો “ કેમ રે અમ્મ્યા ! ભેધ શું
રહ્યો છું ? કહું છું તે સાબળતો નથી ? કાચળા બળડાવી ગાડું દૂર કરી
રસ્તો કર ”. ઘોડાવાળો બિચારો શું કરે ? એ તો ચિઠ્ઠીને વાકર કાચળા
નીચે બળડાવી ગાડું દૂર કરી તેણે માર્ગ કાઢ્યો

ગરીબ બિચારો દેવળ !’ એનું તો સર્વ નાશ થયું. આ ચોખ્ખા
તો એનું સર્વસ્વ હતું એના વેચાણ પર એના ગુજરાનનો આધાર હતો.
હવે આ કાદવમાં રગદોળાયલા ચોખ્ખા કોણ ખરીદશે ? એતો છંદી હાથ
મારી બેઠો ઘેર શું મોહુ લાઇને જશે ? બાળક અને સ્ત્રી આશાભર્યે હેયે
સામાં આવશે તેને માટે શું લાઇ જશે ?

શેઠે માડી હાકી કે અમણુ નીચે ફેદી પડ્યા. અમણુ એટલે કોણ ?
ગરીબનાં દુખ ભેધ જેનું હેયું રહ્યું અને જેણે તેમને ખાતર પોતાનાં
સવ મુખો ફનાં કરી ફકીરી લીધી, તે રાજવી ફકીર છુદ્દવેના દયાધર્મનો,

શ્રેયમર્મના અનુયાયી તેનાથી કંઈ આ જોયુ જમ ? માડીમાંથી કુદી પડે. તેમણે શેઠીઆને કહ્યું “ શેઠીઆ, માફ કરજો. તમારી સમાધે હવે કું નથી આવી શકતો. આટલે સુધી મને એસાડી લાગ્યા તે માટે તમારો ક્ષમાર પશુ આ કેવળ કોણ છે તે જાણો છો ? તમારો ને મારો એ નિકટનો સબંધી છે હું તમે ને કેવળ સૌ એક પતાના પુત્રો છીએ. એને દુ ખ દષ તમે શુ છૂટી જઈ શકશો ? કદિ નહિ. ક્યાં કર્મનાં ફળ ભોગવ્યા વિના કોઈ છૂટયુ નથી ને છૂટવાનું નથી માટે તમારા માથા ર આ દુષ્ટર્મનું જે પરિણામ આવી પડે તે ઠાળવા ખાતર તમારે બદલે હું આ ખેડુતને મદદ કરીશ ને દુઆ ગુજારીશ કે પ્રભુ તમારું બહું કરે. તમે ને એ થોડા કંઈ જૂલ છો “તમારા ભલામા એનું બહું અને એના ભલામા તમારું બહું.”

શેઠીઓ તો સાંભળ્યુ ન સાંભળ્યું કરી ચાલ્યો ગયો તે તો સમજ્યો નહિ કે આ અમણુ શુ બોલી ગયો તેને તો એટલુ લાગ્યુ કે અમણુ મુરમોંધરનો માણસ છે અને જોઈએ તે કરતા વધુ બસો ને પરોપકારી છે.

૨

અમણુ કેવળ પાસે ગયા અને વેરાયલા યોખા ભેગા કરી ખરડાયલા જૂઠાં કરવાના કામમા રોકાયા એ જમણુ કામે લાગવાથી કામ જલદી પૂરું થઈ ગયુ યોખા ભેગા કરતાં કરતા કેવળ વિચારવા લાગ્યો કે આ કોઈ ચક્રાત્મા દેખાય છે નહિ તો એને મારી શી પડી છે કે મને આમ મદદ કરે અને તેણે પોતાનું જીનારસ જવાનુ અટકાવીને એક ધડી તો એને એમ પશુ વિચાર આજ્યો કે કદાચ કોઈ દેવ તો અમણુનુ રૂપ બઈ મારી વહારે નહિ ધાયા હોય ? આવા વિચાર આવતા તેણે જીંદીતા જીંદીતા પૂછ્યું “ અમણુ મહારાજ, મારા મનમાં એક સકા પેદા થઈ છે તેનું નિરાકરણ કરો આ શેઠીઆનું મેં વાપજનારામા કદી યુરું કર્યું નથી છતાં આજે એ મારે ગાડુ ઉધુ વાળી ચાલી ગયો, એનું શુ કારણ ? આવા અવાચારનું કદા પ્રયોજન ? ”

અમણ—ભાઈ હાથ તું ને ભોગવી રહો છે એ તારા આગલા જન્મોનાં કર્મો કળ છે ‘વાવે તેવું લણે’ એ કુદરતનો કાયદો છે.

દેવળ—કર્મ તે શું હશે ?

— અમણ—મનુષ્ય ને કઈ પણ કામો કરે છે તે જ એનું કર્મ. આ જન્મમાં તેમજ આગલા જન્મોમાં તેણે ને ને કામો કર્યા હોય તે બધાં મળી એનું ‘કર્મ’ ધરાય છે અને તેનાં સારા નરસા કળ એને ભોગવ્યે જ છૂટકો. આ જન્મના પુણ્યકર્મોથી આગલા જન્મોનું પાપ ધોઈ પણ શકાય છે પણ એ કામ બહુ મુશ્કેલ છે આને તારે આ શેઠીઆ તરફથી ને દુષ્ઠ ભોગવવું પડ્યું એ તારા ગમ જન્મના પાપનું કળ.

દેવળ—ખેર, એ તો ને હશે તે હશે. પણ આવા દુષ્ઠ પૈસાના મદમાં છટી ગયલા અભિમાનીઓ વગર લેવે દેવે અમ જેવા ગરીબોને સતાવે તેવું અમારે કેમ કરવું ? શું મુજે મોઢે બધું સહન કર્યાં કરવું ? શું ‘કર્મ’નું નામ લઈ હાથ નેડી ભેરી રહેવું ? આ શેઠીઆઓના અત્યાચારો સામે માથું ઉઘડી એ લોકોને સ્વાદ નહિ અપાડવો ? અમે કંઈ એમના જીલમ ખમવા સર્જાયલા નથી

અમણ—ભાઈ, જરા ધીમે પડી વિચાર કર તારી આ વાત પરથી શું એમ નથી સિદ્ધ થતું કે તારા અને શેઠીઆમાં કાર્જન ફેર નથી આને જે તું આ શેઠની જગ્યાએ હોત, તારી પાસે ધન હોતલ હોત અને તારી ઘોડામાડી કોઈ ખેડુતના માડા આમળ અટકી પડી હોત તો તું પણ આ શેઠીઆની જેમ જ કરત ત્યારે તને વિચાર નહિ આવત કે ગરીબ બિચારો ખેડુત ચોખા ભીંજતા ખુવાર મશે તને તે વખતે ખાન નહિ રહેત કે, હું જે ધુરા કામો કરીશ તો તેનાં ધુરાં ફોગ પણ મારે જ ભોગવવા પડશે.

અમણનો આ ઉપદેશ સાંભળી દેવળનું હૃદય હાલી ઉઘ્યું દેવળ અમે તેવો હતો. તોને શેઠપર વેર લેવાની શક્તિ મળી હતી પણ આખરે તે

માણસ હતો તેનું હૃદય ચિમળાઈ નહોતું ગયું તેના આત્માનો પ્રકાશ
 છેક યુગાઈ નહોતો ગયો. એક તો શ્રમણનો આવો સુદર ઉપદેશ અને
 બીજા બાળુ શ્રમણે દેવળની નિસ્વાર્થ ભાવે કરેલી સેવા એણે દેવળ પર
 ભારે અસર કરી. સ્વાર્થને તિલાંજલી આપી જમતમા કર્મો કર્યો જતો
 એનું જ નામ ત્યાગ, અને એવા ત્યાગની અસર કેના ઉપર નથી થઈ.
 ભલામણા પાપાણુ હૃદયના માનવીઓ આવો ત્યાગથી પીગળી જાય છે તો
 પછી આ દેવળપર તેનો પ્રભાવ પડે એમા શી નવાઈ ? દેવળ બોલ્યો
 “ મહારાજ ! તમારી વાત સાચી છે મારૂં જો ચાલે તો હું શેઠીઆને
 શુ ને શુ કરી નાખુ પણ આપે અને વિના સ્વાર્થ જે મદદ કરી છે
 તેણે મારા પર ભારે અસર કરી છે અને મારો અતરાતમા પોકાર કરીને
 મને કહે છે કે આ શ્રમણનો દાખલો લઈ તારા જાતિભાઈઓ સાથે
 દયાળુ ભાવ રાખી તેમની સેવા કરવાનો સંકલ્પ કર. ન્યા ન્યા દુ અ
 જીએ ત્યા ત્યા દોડી જઈ તારાથી બનતી મદદ કર ” શ્રમણ બોલ્યા
 “ ભાઈ, તારા મનમા આવી શુભ ધૃષ્ટિ પ્રગટ થઈ છે તો પ્રભુ ને પૂરી
 કરવા તને જરૂર તક આપશે ”

વાર્તા પૂરી થઈ અને કામ પશુ પૂરું થયું. ગાડુ આગળ ચાલવા
 લાગ્યું શ્રમણ પશુ અદર જ ખેસી ગયા ગાડું થોડેક દૂર ગયું એટલામાં
 તો દેવળે અઢોડા ખેચી પકડ્યા અને ગભરાઈને બોલી ઉઠ્યો “ ઓ છાપ !
 સાપ છે રે ! ” આ સાંભળી શ્રમણ નારદ ગાડામાંથી કૂદી પડ્યા અને
 નજીક જઈ જોયું તો સાપ ન હતો પણ કાંઈની સોના મહોરોથી ભરેલી
 એક વાસળી (પેસા મૂકી કમરે બાંધવાની થેલી) હતી. આ વાસળી જોતાં
 વારનેજ શ્રમણને લાગ્યું કે તે બીજા કાંઈની નહિ પણ પેલા શેઠીઆની હોવી
 જોઈએ. શ્રમણે તે ઉઠાવી લીધી અને દેવળના હાથમા મૂકી અને કહ્યું
 “ જો ભાઈ, તે હમણા જ તારા ભાઈઓની સેવા કરવાની વાત કરી હતી.
 પ્રભુએ તને આ તક આપી છે જે શેઠીઓ તારૂં ગાડુ ઉંડું વાળી ચાલી
 ગયો તેનીજ આ વાસળી છે તેઓ બનારસ ગયા છે તેમનું નામ
 પાંડુ ઝવેરી, અને તેમના ઘોડાવાળાનું નામ મહાદત્ત છે તે બનારસ

જય છે તો ત્યા જઈ આ ઝવેરીને હુડી કાઢી તેમને વાંસળી સુપ્રત કરજો. સાથે સાથે કહેજો કે “તમે મારા પ્રત્યે ખરાબ વર્તન ચલાવ્યું તેનું મને દુઃખ નથી હું તમને મારા ખરા અતઃકરણથી મારી આપુ છું અને પ્રજાની પ્રાર્થના કરૂં છું કે તમને હજી વધુ સમૃદ્ધિ આપે અને સુખી કરે” તું જો હૃદયપૂર્વક એમ કહેશે તો એ ઝવેરીના મનમાં પચાતાપ થશે અને તે વધુ પુણ્યશાળી બનશે જીવંતીમર કોઈ પણ દીન કે દુઃખીયાને નહિ રાજડવાનો પાઠ પઢશે હું આ બધું કહી રહ્યો છું તેનું એકજ કારણ છે તું અને એ ઝવેરી કંઈ જુદા નથી એકજ પિતાના તમે પુત્રો છો. તું એનું બહુ કરશે તેમાં તારૂંજ બહુ થશે”

દેવળને આટલો ઉપદેશ આપી અમથ પોતાને રસ્તે પડ્યા.

૩

પાંડુ ઝવેરી બનારસ પહોંચ્યો પોતાના આસતીઆ મહિકને ત્યાં જઈ મુકામ કર્યો પ્રથમ આસે મહિકા જેમ જતાંની વારનેજ મહિક મળમળો થઈ પાંડુ ઝવેરીને કહેવા લાગ્યો, “બાઈ, હું મહા દુઃખમાં આવી પડ્યો છું હવે હું તારી સાથે વેપાર કરી શકું એમ મને નથી લાગતું અમારા રાજના કોઠારીને મેં વચન આપ્યું છે કે આવતી કાલ પહેલાં હું સારા કેલમના ચોખાની એક માડી પહોંચાડીશ પણ કમનશીબે હું તેમ કરી શકીશ નહિ કારણ મારો અહિ એક મોટો પ્રતિસ્પર્ધી છે અને તેણે ખુબ્બાંચરથી બધા ચોખા ખરિદી લઈ મને મુશીબતમાં મૂક્યો છે હવે કાલે હું ચોખા નહિ આપી શકું તેથી મારી આબરુના કાકરા થઈ જશે અને રાજા ગુસ્સે થઈ કોણ જાણે શું શું કરી નાંખશે. પ્રજા કરે ને એક માડી ચોખા મળી આવે તો મારી જાન રહે, નહિ તો મારે ઝેર ખાઈને મરવું પડશે”. મહિક આ વાત કરી રહ્યો હતો એવામાં પાંડુ ઝવેરીને પોતાની મહોરોથી બરેલી વાંસળી સાબરિ આમ તેમ જોયું તો ક્યાંય ન દેખાઈ. આથી તે હાંફોહાંફો ઉઠ્યો અને

ગાડીમા, બીસ્તરામા અને પેટીમા બધે બેળા વળ્યો. મહાદત્તને બોલાવી પૂછ્યું પણ તેણે એ કંઈ પતો ન આપ્યો. બધાને મહાદત્ત પર શંકા મયો. અને તરતજ તેને પોલીસને હવાલે કર્યો. મહાદત્ત સાથે આઠરી રીતે કામ લેવા માંડ્યું. પહેલા સમજાવી પટાવી ગુન્હો કમુલ કરી જવા કહ્યું, પણ તેણે નહિ માનતા તરત ફટકા લગાવવા શરૂ કર્યા ફટકા પડવા લાગ્યા. અને મહાદત્તના દુ ખનો પાર ન રહ્યો તે બિચારો પોકપોક મૂકી બરાડતો જાય કે, 'મે મહોરો નથી લીધી અને નાહકનો શુ કામ મારો છો?' પણ કોઈ તેનું સામજેજ નહિ ઉઘટા વધુ ફટકા પડે

મહાદત્તને આ માર પડી રહ્યો હતો ત્યારે પાંડુ ઝવેરી ત્યા હાજર હતો પણ તેને આ દૂર દૃશ્ય જોઈ દયા નહોતી આવી, પણ દુ ખીયાનો બેલી ને દીનનો નાથ કંઈ કોઈનો ગયો છે? મહાદત્ત મારથી બેભાન થયો તેજ અરસામા દેવળ પાંડુ ઝવેરીને દૂદનો દૂદનો ત્યા આવી પહોચ્યો. પોલીસ ચોકી આગળ મોડું ટોળું જોઈ સ્વાભાવિકજ તેણે પુછપરછ કરી. ત્યા તો પાંડુ ઝવેરી હતો અને મહાદત્ત પોલીસના હાલામા બેભાન થઈ પડ્યો હતો તેના શરીરે મોટા સોળ પડ્યા હતા કેટલાકમાથી લોહી વહેતું હતું આ જોઈ દેવળ બધું જાણી ગયો તે સમજ્યો કે મહોરો ચોરવાનો આરોપ મહાદત્ત પર મૂકાયો છે તરતજ તે ટોળામાથી રસ્તો કરી આગળ ધસ્યો અને પાંડુ ઝવેરી નજીક જઈ મહોરોથી ભરી વાસળી નીચે મૂકી દીધી અને બોલ્યો "ભાઈ! લે આ તારી વાસળી તું ઉતાવળમા આવી રહ્યો હતો ત્યારે રસ્તામા એ પડી ગઈ હશે અને મારે હાથ આવી ચડી. તે રસ્તામા મને દુ ખ દીધું છતાં મને તારા પ્રત્યે દેખ નથી, કારણ મમણ મહારાજો અને શીખવ્યું છે કે અપકારનો બદલો ઉપકારથી વાળવો એજ સાચો ધર્મ છે હું તારા ગુન્હાની તને ક્ષમા કરું છું અને પ્રભુની પ્રાર્થના કરું છું કે તે તારે ભક્ષ કરે"

મહાદત્તને પોલીસે છોડી મૂક્યો પોતાને થયેલ અન્યાયથી તે ખળો રહ્યો હતો તેના દરેકદરેક અણપરમાણ્ણ 'વેરવેર' નો પોકાર કરી રહ્યો

હતા. પણ પોતે એક રખડતો બિખારી અને પાંડુ મોઠા ઝવેરી એટલે હાલ તો તેનું કંઈ ચાલે એમ ન હતું છતાં મનમાં વેર લેવાની પ્રતિજ્ઞા કરી ત્યાંથી ચાલી નીકળ્યો અને કોણ જાણે ક્યાંએ શુભ થઈ ગયો.

પાંડુ ઝવેરી મહિત્તને ત્યાં ગયો અને મહોરો જડયાની વધાઈ આંધી દેવળને તેણે દુ ખ દીધેલું, તેના ચોખ્ખાનું ગાંડું ઉઘલાવી નાખેલું છતાં તેજ દેવળ આજે આવી આ મહોરો આપી ગયો. આટલામાં ચોખ્ખાની વાત સાંભળી મહિત્ત વધુ સાંભળવા ન રહેતા દેવળ પાસે દોડ્યો અને મોં માઝ્યા દામ આપી ચોખ્ખાની ગાડી ખરીદી લીધી દેવળ તો ચકિતજ થઈ ગયો આજના જોટલા દામ તેને કદિ મળ્યા ન હતા, અને વળી આજના ચોખ્ખા તો કાદવમાં રમદોળાયલા પણ હતા પૈસા મળી જવાથી તે તો પ્રભુનો ઉપકાર માનતો પોતાને ગામ પાછો ફર્યો.

પાંડુ ઝવેરીને મહોરો મળી મહિત્તની આમર બચી આથી પાંડુ ઝવેરી વિચાર કરવા લાગ્યો કે જો દેવળ અહિં ન આવત તો મારે તેમજ મહિત્તનું સત્તાનાશ વળી જાત દેવળ ખરો ઇમાનદાર અને બક્ષો આદર્શી નીકળ્યો મેં એનું ગાંડું ઉંધું વાળ્યું છતાં તેણે તો આવી મારા પર ઉપકારજ કર્યો. પણ દેવળને આવી યુદ્ધિ ક્યાંથી સૂઝી ? એ તો એક સાધારણ અબાણુ ખેડુત છે હા ! યાદ આવ્યું એ કહેતો હતો કે શ્રમણ મહારાજને મને ઉપદેશ આપ્યો એટલે આ બધા પ્રતાપ શ્રમણ મહારાજના છે.

આમ વિચાર આવવાથી પાંડુ ઝવેરીને શ્રમણને મળવાની ખૂબ ઉત્કંઠા થઈ. શ્રમણ ગાડીમાં બેઠા હતા ત્યારે તેણે તેમનું નામ પૂછી લીધું હતું શ્રમણનું નામ નારદ હતું અને તેઓ જનારસ તરફ આવતા હતા. આ પ્રથી તેણે જનારસમાના ઔદ્ધ વિહારોમાં એક પછી એક તપાસ કરવા માડી ખૂબ તપાસને અંતે શ્રમણ નારદનો પતો મળ્યો શ્રમણ નારદને જોતાજ પાંડુ ઝવેરી તેમના ચરણમાં આભોટી પડ્યો શ્રમણ નારદે તેને પ્રેમથી ઉઠાડ્યો અને કુશળ સમાચાર પૂછ્યા સાધારણ વાત-

ચિત પછી પાંડુ ઝવેરીએ નમ્રભાવે કહ્યું “અમણુ મહારાજ, મને આપના ઉપદેશથી પાવન કરો અને આ પ્રપચમાથી છુટવાનો રસ્તો બતાવો”

અમણુ નારદે જવાબ આપ્યો “ભાઈ, કર્મની ગતિ ગહન છે એનો ગૂઢાર્થ સમજી શકે એવું તાર્કિક ગણુ નથી તે સમજવા માટે તો ખૂબ અભ્યાસની જરૂર છે તું અધ્યાત્મજ્ઞાનના વિષયમાં આગળ વધતો જશે તેમ તને એ બધું આપોઆપ સમજાતું જશે પણ હાલ તો તને એક વાત કહું છું તે ધ્યાનમાં રાખજો જ્યારે પણ આપણે કોઈને દુઃખ દેવા તત્પર થઈએ ત્યારે આપણા અતરને પૂછી જોવું કે બીજા કોઈ આપણને એટલું દુઃખ દે તો તે આપણને મને કે નહિ જો અતર કહે કે એવું દુઃખ હું તો નહિ ખમી શકું તો દુઃખ દેવાની વૃત્તિ તરતજ દાખી દેવી અને જેમ આપણી કોઈ સેવા કરે તે આપણને મને, તેમ આપણે કોઈની સેવા કરીશું તો તે તેને મમશે એમ વિચારી બીજાની સેવા કરવાનો જ્યારે પ્રસન્ન મને ત્યારે તેને જતો નહિ કરવો મનમાં એટલું તો સમજી જ રાખજો કે જરાયે કોઈનું બહું કર્યું હશે તે એણે નથી જવાનું ‘ન હિ કલ્યાણકૃત્વ કશ્ચિત્ત્વ ડુર્ગતિ તાત ગચ્છતિ’ ।

પાંડુ ઝવેરી—મહારાજ, જો આપ મને કંઈ વધુ ખુલાસાવાર સમજાવું પાડો તો તમારા કલ્પા મુજબ વર્તનમાં ચૂકી શકવાને હું સમર્થ થઈ શકું

અમણુ—તે ત્યારે સામળ હું તને કર્મનો બેઠ સમજાવી દઉં મારી અને તારી વચ્ચે એક પડદો છે એને માયા કહે છે એ માયાને લીધેજ આપણે બેક એકમેકને જૂદા ગણીએ છીએ એ માયાને લીધેજ મનુષ્ય સત્ય નહિ સમજતા પાપમાં ડુબે છે. આ માયાને લીધે તું જોઈ નથી શકતો કે તારો માનવજાતિ સાથે શું સંબંધ છે આપણા શરીરના જૂદા જૂદા અવયવો વચ્ચેનો સંબંધ જેમ અભેદ, અતૂટ અને આવશ્યક છે તેમજ આપણો માનવજાતિ સાથેનો સંબંધ અભેદ, અતૂટ અને આવશ્યક છે તારા જીવનનો સંબંધ તારા માનવમણુએના જીવન સાથે

સકળાયે છે. આ સત્ય કોઈ નથી સમજતું તેથી જ બધા માયામા ગ્રાસી
ખાય છે આ માયાના પડને બેઠી એ સત્યની ઝાંખી કરવી, એજ
મનુષ્યજીવનનો ઉદ્દેશ છે એ ઉદ્દેશ સાધ્ય કરવાને માટે હું તને યોગ્ય
મત્રો સમજાવી દઉં. એ મત્રો તું હમેશ તારા હૃદયમા કોતરી રાખજે.
એ મત્રો નીચે મુજબ છે

(૧) જે કોઈ પશુ બીજને હુ ખ દે છે તે પોતાના અત-
રમાં પોતાને હુ ખી કરવાનું બીજ રોપે છે.

(૨) જે કોઈ પશુ બીજને સુખ આપે છે તે પોતાના
હૃદયમાં પોતાને સુખી કરવાનું બીજ રોપે છે.

(૩) હું અને મારા માનવબધુઓ જીવ છીએ એ વિચાર
ખોટા છે

આ ત્રણ મત્રો સદા સર્વદા અતરમા રાખી દરેક સમયે એને
દષ્ટિ સમક્ષ રાખી તું સત્યના માર્ગને પીછાણી શકીશ

પાંડુ ઝવેરી—પ્રભુ ! આપના વચનોનો મર્મ બહુ ગહન છે
આપના એ મત્રો મારા હૃદયમા હમેશને માટે કોતરાઈ ચૂક્યા છે
બુનારસ આવી વેળાએ મે તમારા પર જે થોડી સરખી દયા—ગાડીમા
એસાડી લેવાની—પતવી હતી તેના બદલામા પ્રભુએ મને આટલું બધું
આપ્યું એ જોઈ હું અભયમ થયો છું મહારાજ ! હું આપના ઉપકારના
બાર હેઠળ હમેશને માટે દબાઈ ગયો છું. મને જે મહોરોની વાસણી ન
મળત તો હું વેપાર પશુ ન કરી શકત અને નફો પશુ ન મેળવી શકત
જો આપે દેવળને મદદ ન કરી હોત તો એ આટલો જલદી બુનારસ
આવી ન પહોંચ્યો હોત અને મારા મિત્ર મલ્લિકની આખર ન રહી હોત.
આપની કૃપાથીજ મને મારી મહોરોની વાસણી મળી છે વળી
મહાદત્ત પશુ તેથીજ બચ્યો, નહિ તો નાહકનો માર્યો જન મહારાજ,
તમને જે રીતે 'સત્ય' દેખાય છે એ રીતે જો બધાજ જોઈ શકતા હોત

તો જગત કેલુ સુખી થાત ! પાપના અસખ્ય માર્ગો બધા થઈ પુણ્યના દ્વાર ઉઘડત એ તો નિશ્ચય કર્યો છે કે બુદ્ધ ભગવાનના દયામય ધર્મના પ્રચારાર્થે મારી કૌશામ્બી નગરીમા એક બૌદ્ધ વિહાર બાંધુ અને ત્યાં આપ તથા આપના જેવા ખીન્ન શ્રમણો રહી ત્યાંના લોકોને સન્માર્ગે દોરે

૪

કૌશામ્બીમા પાંડુ ઝવેરીના વિહાર બની ચુક્યો છે એમાં સેકડો શ્રમણો નિવાસ કરે છે થોડા વખતમા તો એ એક પ્રખ્યાત વિહાર બણવા લાગ્યો દૂર દૂરથી ધર્મજીવાસુ લોકો અહિં ઉપદેશ સાંભળવા અને મનને શાંત કરવા આવતા

પાંડુ ઝવેરી પણ હવે બહુ મોટા ઝવેરીમાં બપવા લાગ્યો. એની કારિગરીના ગુણગાન દેશપરદેશમા ગવાવા લાગ્યા

કૌશામ્બીની નજીકના એક રાજના દરબારમા સુદા પાંડુ ઝવેરીનું નામ પહોંચી ગયું હતું રાજાએ પોતાના ખજાનચીને આજ્ઞા આપી કે એક સુદર સોનાનો મુગટ બનાવી તેને બહુ મૂલ્ય રત્નોથી જડી લઈ આપણે ત્યાં લાવવાનો પાંડુ ઝવેરીને હુકમ આપેા ખજાનચીએ તરતજ પાંડુ ઝવેરીને રાજાનો સદેશો પહોંચાડ્યો

• મુગટ તૈયાર થયો. પાંડુ ઝવેરી જાતેજ તે લઈ રાજાની રાજધાની તરફ જવા લાગ્યો રાજાને બતાવવા માટે ખીન્નું પણ ખૂબ જવાહીર સાથે લઈ લીધું ૨૦-૨૫ હથીયારબધ સિપાઈઓને પણ લીધા.

નિશ્ચિન્ત અને પાંડુ ઝવેરી એક જ ગલમાંથી પસાર થઈ રહ્યો હતો રાજા ખુશખુશ થશે અને તેને ન્યાય કરી નાંખશે એવી કલ્પનામા તે મશ્ગુલ હતો એવામા ‘મારો મારો’ના પોકાર કરતા ૫૦-૬૦ માણસો એક ઝાડીમાંથી નીકળી પાંડુ ઝવેરીના રસાલા પર વૂટી પડ્યા સિપાઈઓ ખૂબ બહાદૂરીથી લડ્યા, પણ હુઠારાની મોટી સંખ્યા અગ્રણ તેઓનું

હંધ ચાલ્યું નહિ, બધા માર્યા મયા હુંટારાઓ ઝટપટ બધુ ઝવેરાત લઇ રસ્તે પડ્યા પાંડુ ઝવેરી હાથ ધસતો રહી ગયો.

આથી પાંડુ ઝવેરીનું તો સત્યાનાથ વળી ગયુ રાજના દરબારમા ખૂબ માલ વેચારો એ આશાથી તેણે પોતાનું બધુ ઝવેરાત સાથે લીધું હતું પણ તે બધુ હુંટારી ગયુ અને પાંડુ ઝવેરી પાંડુ લિખારી બની ગયો.

પાંડુના હૃદયપર આથી મોટો કારી ધા પડ્યો પણ પોતાના પૂર્વજન્મના પાપ પોને ભેગરી રહ્યો છે એમ માની તેણે મનને વાળ્યુ તે પોતાની જવાનીના ખુરા કામોને યાદ કરી પશ્ચાત્તાપ કરવા લાગ્યો. આટલા દિવસ સુધી શ્રમણ નારદ જે કહેતા હતા કે કર્મા કર્મનાં ફળ ભોગવ્યા વિના છૂટકો નથી, તેનું સત્ય પાંડુ ઝવેરી અનુભવે શીખ્યો. પૂર્વ કર્મનો તેને ખૂબ પશ્ચાત્તાપ થવા લાગ્યો અને

“હા ! પસ્તાવો વિપુલ ઝરણુ સ્વર્ગથી ઉતર્યું છે,

પાપી તેમા કુબકી દબને પુણ્યશાળી બને છે”

તેમ પાંડુ વધુ પુણ્યશાળી બન્યો. પોતાને આજે જે કુખ પડ્યુ તે પરથી બીજા કુખીઆરાઓના કુખની તેને કલ્પના થઈ અને તેનું હૃદય દયાથી ભીનું થઈ ગયુ. પાંડુ ઝવેરીને હવે પોતાની નિર્ધનતાનું કુખ જનું રહ્યુ એને મનમા એ જ સાલવા લાગ્યુ કે હવે પોતે મરીમોનાં કુખ દર નહિ કરી શકે શ્રમણોને નહિ પોથી શકે.

૫

જે જગલમા પાંડુ ઝવેરી હુંટાયો તેજ જગલમાથી એક ઐશ્વર્ય સાધુ પસાર થઇ રહ્યા હતા તેમની પાસે એક નિક્ષાપાત્ર અને નાની ઢોળી હતી ઢોળીમાં હસ્તલિખિત પુસ્તકો સિવાય બીજુ કંઈ ન હતું સાધુ પોતાના વિચારોમા મસ્ત હતા એવામાં હુંટારાઓએ આવીને સાધુ પર હુમલો કર્યો. તેમના મનથી પેલી ઢોળીમાં વળન બહુ છે તે કંઈ કિંમતી વસ્તુઓ હશે પણ અદર જોતા પુસ્તકો જણાયાથી તેઓ નિરાશ થયા જતા પહેલાં સાધુને જમીન પર પટકી ખૂબ માર મારતા ગયા.

સાધુને માર એટલો પડ્યો હતો કે એ બિચારાથી ઉઠાયું નહિ અને રાતભર ત્યા જ ગલમ પડી રહ્યા સવારમા ઉઠીને રસ્તે પડ્યા એવામા નજદીકની ઝાડીમથી તવવારના ખણખણાટ અને માણસોના અવાજો સભળવા લાગ્યા લપાતા લપાતા સાધુ તે ઝાડી નજદીક ગયા અને અંદર ડોકીયું કર્યું તો જણાયું કે જે છુટારાઓએ એમને આગવી રાત્રે માર્યા હતા તેજ છુટારાઓ બીજા છુટારા પર હુમલો કરી રહ્યા હતા તેમના એક છુટારો અધામ ધણે મળવાન હતો એકલો એકલો પડ્યું મધાને પૂરો પડ્યા મથન કરતા હતા કેટલાકાને ધૂળ ચાટતા કરી દીધા પળ આખરે એકલો ખૂબ ધા પડ્યા હતા અને અંદરથી લોહી વહેતું હતું નાહી વહી જવાથી તે કેક એક ન યધ પડ્યો છુટારાઓએ ધાર્યું કે એ મરી ગયો, એટલે પલયન કરી ગયા

આ ઝપાઝપીમા દશમાર છુટારાઓ મરી ગયા હતા સાધુએ અધાને જઈને તપાસ્યા માત્ર પેના એક બળવાન છુટારો સિવાય બધા રામશરણ મધ ચૂક્યા હતા સાધુનું હૈયું ભરાઈ આવ્યું આ નિરર્થક નરહત્યાથી તેને ખૂબ દુઃખ થયું જે થયું તે થયું હવે તો સાધુની ફરજ પેના મરવા મહેલાને ઉમરનાની હતી તેમણે પાસજ વહેતા એક નાળામાંથી પાણી લાવી તેના મો પર છાટ્યું છુટારાને કંઈક બાન આવ્યું તેણે ધીમે રહી આખો ખેના અને પાછો અધ કરી દીધી તે બકવા લાગ્યો-પેલા કૃતદ્રી બદ્ધમાશે ક્યા ગયા ? સેકડા વાર તેમના મે પ્રાણ અચાવેલા તે મધુ બહી જઈ તેનો અક્ષા મને આજે આવો આપ્યો ? હરામખોરોને અગર નથી કે હું નહિ હોત તો કેંદહાડનાએ તે મરી ગયા હોત.

અમણુ—માઇ, હવે એ તારા પાપી સાથીઓની વાત જવા દે આ છેલી ધડીએ તારા ઇલ દેવનું રમરણ કર અને મરતાં કંઈ પુણ્ય કરતો જ આમાંથી લે થોડું પાણી પી, અને મને આ ધાનો ઇલાજ કરવા દે પ્રભુ કરે ને તું બચી જાય

હુટારાની બધી સજ્જત જતી રહી હતી. જેમ તેમ મહેનત કરી તે બોલ્યો—ગઢ કાલે મેં મારા હુટારાઓ સાથે એક સાધુને ખૂબ માર માર્યો હતો શું તમે તેજ છો ? અને તમે જ ગઢ કાલના મારા જીલમના બદલામાં આજે મને જીવિતદાન આપવા મથી રહ્યા છો ? આ પાણી તમે લાવ્યા ? પણ તમારા આ બધા પ્રયત્નો વ્યર્થ જશે તમે તમારા રસ્તે જાઓ મારા જીવવાની હવે આશા નથી મને એટલા બધા ધા પડ્યા છે કે હું મરી જ જમશ્વ કૃતક્રીઓ ! મારી વિદ્યા (હથીઆર ચલાવવાની) નો ઉપયોગ મારા ઉપરજ કર્યો ?

અમણુ—કરે તેવું પામે તે તારા સાથીઓને હુટારા શીખવી તેનો ઉપયોગ આજે તેઓએ તારા પર કર્યો જે તે તેઓને દયાળુ બનવાનું શીખવ્યું હોત નો આજે તેઓ તારા પર પણ દયા કરત આકાશમાં ફેંકેલી ધૂળ જેમ સૂર્યને ઝાંખો નહિ કરતા નાંખનારની જ આખમાં પડે છે તેમ ખીજને ખાડામાં ઉતારનાર પોતેજ ખાડામાં પડે છે કર્મના ફળ પોતે જ ભોગવે છે.

હુટારો—હા ! મને તમારી બધી વાત સાચી લાગે છે મેં ખૂબ અન્યાય કર્યો છે ખૂબ જીલમ કર્યો છે હું કોઈ પણ ઉપાયે ઉભરનાર નથી મારાથી શાસ સરખો લઈ શકાતો નથી

અમણુ—ભાઈ, ઉપાય તો બહુ સહેલો છે પાપવૃત્તિને જડમળથી ઉમેડી નાખી, ખરાબ વાસનાઓનો ત્યાગ કરી પ્રાણી માત્ર ઉપર દયા કરવાનું વ્રત લે અને પોતાના માનવબાળુઓ પર દયા કરવાનું નિશ્ચય કર

આઠ અમણે હુટારાના ધા ધોધ તે પર એક લીલા પાલાનો રસ કાઢી લખાવ્યો આથી તેને ખૂબ શાંતિ થઈ થોડો વખત એમને એમ પડી રહ્યા પછી હુટારો બોલ્યો—મહારાજ ! આજ સુધી મેં કોઈનું બહુ તો

કર્મ જ નથી બધા જ ખરાબ કામો કર્યા છે હું મારી ખરાબ વાસના-
ઓથી જાળમાં ઓટલો બધો ફરી ગયો છું કે હવે તેમાંથી છૂટવાનો
મામ જ નથી મારા કર્મો જ મને નરક તરફ ધસડી રહ્યા છે મને મારાં
કર્મો તરફ જોતા મોક્ષની આશા નથી રહેતી

શ્રીમજી—તારા કર્યા કારવ્યા કર્મોનું ફળ તો તારે ભોગવવું પડશે એ
વાત ખરી, પણ તેથી નિરાશ થવાનું કંઈ કારણ નથી તારા હૃદયમાંથી
દુષ્ટ ભાવના જેમ જેમ ઓછી થતી જશે જેમ જેમ આ દેહમયત્વ
ઓછું થતું જશે તેમ તેમ તારી વિષય-લાલસા પણ ઘટતી જશે જે
સાબળ, હું તને એક કથા સંભળાવું એ પરથી તને સમજાશે કે આપણા
લક્ષમાં બીજાનું લાલુ છે અને બીજાના લક્ષમાં આપણું
લાલુ છે બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો મનુષ્યના કર્મ જ તેના પોતાના
તેમજ બીજાના સુખ દુઃખનું મૂળ છે

કદન્ત નામે એક જગ્ગરો છુટારો હતો પોતાના કર્મોના પશ્ચાતાપ
કર્યા વિનાજ તે મરી ગયો આથી તેને નરકમાં જવું પડ્યું પોતાના
કર્મના ફળ તરીકે કેટલાયે વર્ષો સુધી તેણે નરકની અસહ્ય યાતના ભોગવી,
પણ તેને તેમાંથી છૂટકારો ન થયો એવામાં પૃથ્વી પર યુદ્ધ ભગવાનનો
જન્મ થયો એમના પ્રભાવનો કંઈક પ્રકાશ નરકમાં પણ પડ્યો બધા
નારંગીઓને આશા થઈ કે હવે આપણા છૂટકારો થશે કદન્ત તો મોટેથી
બોલવા લાગ્યો—હે ભગવન, મારા પર દયા કરો, દયા કરો હું અહિં
જે દુઃખો ભોગવી રહ્યો છું તેનો પાર નથી. જે આમાંથી છૂટીશ તો
સત્યને રસ્તે જ ચાલીશ પ્રભુ! મને આ સકટમાંથી છોડાવે!

કુદરતનો જ નિયમ છે કે જીવો કામો નાશ તરફ લઈ જાય
છે જીવો કામો અર્થાત્ પાપસૃષ્ટિ નિયમથી વિરુદ્ધ છે, અસ્વા-
ભાવિક છે. આથી તે વધુ વખત ટકી નથી શકતી એનો નાશ
અવશ્ય થાય છે. પરંતુ લક્ષમાં કામો દીર્ઘજીવી હોય છે અને

શુભ આશા તરફ લઈ જાય છે; કારણ કે તે સ્વાભાવિક છે. દુકમાં કહીએ તો પાપકર્મોના અત આવે છે અને પુણ્યકર્મોના અત નથી આવતો.

જેવી રીતે ધાન્યના ગણ્યાગાંડ્યા દાણામાંથી આપુ ખેતર ધાન્યથી ભરપૂર થઇ જાય છે, તેમ થોડાં ધણાં સારાં કામોમાંથી પણ અગણિત સારાં કામો થઇ શકે છે એકજ વાર જો બહુ કામ કર્યું હોય તો ભવિષ્યમાં ધણા ભલાં કાર્યો તરફ પ્રેરે છે એમ ભલાં કામોથી માણસ પુણ્ય કરતો જાય છે અને છેવટે તે નિર્વાણપદને પામે છે.

કલ્પતનું આકન્ઠ સામળી દયાળુ યુદ્ધ ભગવાન બોલ્યા — તે કદી કોઈ જીવ પર જરા સરખી દયા બતાવી છે ? તારો આ દુખમાંથી છૂટકારો તો થશે પણ જ્યાં સુધી તારા મનમાંથી દેહમત્ત્વ, ક્રોધ, માન, કપટ, ઈર્ષ્યા અને લોભનો નાશ નહિ થાય ત્યાં સુધી તું દુખમાંથી કદી છૂટવાનો નથી.

કલ્પત બહુ દૂર સ્વભાવવાળો હતો તેથી તે તો આ સવાલ સામળી ચૂપજા થઇ ગયો, પણ યુદ્ધદેવ સર્વજ્ઞ હતા તેમને તો કલ્પતના પૂર્વ-જન્મની બધી ખબર હતી કલ્પતે ગયા જન્મમાં એક વાર દયા બતાવી હતી એક દિવસ કલ્પત જ ગણમાંથી જઇ રહ્યો હતો એવામાં એક કરોળીઆ પર તેનો પગ પડતો હતો તેણે તરત જ પગ પાછો ખેંચી લીધો અને વિચાર્યું કે એ કરોળીયો નિર્દોષ છે, એનો જીવ શા માટે ભેગો આ જાણી યુદ્ધદેવે કલ્પત પર દયા કરી એ કરોળીઆને તેના જાળના તાર સાથે નરકમાં મોકલ્યો કરોળીઆએ કલ્પતને કહ્યું કે, આ તારના આધારે તું નરકમાંથી બહાર નીકળી જી આમ કહી કરોળીઆ જતો રહ્યો. કલ્પત તે તાર પકડી ઉપર ચઢવા લાગ્યો થોડેક સમયે ગયા પછી તેને જણાયું કે એ તાર લાખો અને પાતળો થતો જાય છે અને વૃદ્ધ વૃદ્ધ કરી રહ્યો છે તેણે ત્યારે નજર કરી તો જણાયું કે નરકના બધાજ

જીવો એક પછી એક તાત્પણ્યને આધારે ચઢી રહ્યા છે આથી કદન્ત ગભરાયો કે આ તાર મારા એકલાનોજ માર જીવી શકે એમ છે અને આ બધા ચઢે છે, તેથી તાર તૂટશે અને એ બધાની સાથે હુંજે પડી જઈશ આથી તે બોલી ઉઠ્યો 'એ તાર તો મારો છે, બધા એને છોડી દો'. યસ આ શબ્દો નીકળતાની સાથે જ એ તાર તૂટી ગયો અને કદન્ત ફરી નરકમાં જઈ પડ્યો.

કદન્તનો દેહમત્ત ભાવ છૂટ્યો ન હતો હજી તેનામાં અહભાવ હતો માફ તાફ હતું 'પ્રજ્ઞુ બધાંનો છે ને બધુયે પ્રજ્ઞુનું છે' એ વાતનું જ્ઞાન તેને નહોતું થયું એ જ્ઞાનથી જે શક્તિ આવે છે તેની એને ખબર ન હતી એ જ્ઞાનના પ્રભાવે મનુષ્યમાં જે શક્તિ આવે છે તે દેખીતી રીતે તો કરોળાયાની જળના તારના જેવી પાતળા હોય છે, પણ તેને આધારે તો હજારો માણસોનો ઉદ્ધાર થઈ શકે છે પણ જે વખતે મનમાં વિચાર આવ્યો કે એ મારી છે, સત્યમાર્ગે ચાલવાનું કળ માત્ર અને જ મળવું જોઈએ, તેમાં બીજાનો ભાગ ન હોય કે થઈ રહ્યું તેનું બધું સુખ નાશ પામી, તે સ્વાર્થના ખાડામાં પડે છે સ્વાર્થ એટલે નરક અને પરમાર્થ એટલે સ્વર્ગ દેહમાં જે 'અહભાવ તે જ નરક'.

આ કથા પૂરી થતા મરણુવશ હુંટારો બોલ્યો—મહારાજ! હું કરોળાખાના જળાના તારને પકડીશ અને નરકના ખાડામાંથી પોતાની શક્તિથી બહાર નીકળીશ

૬

થોડાક વખત હુંટારો મુગો રહ્યો અને પછી બોલવા લાગ્યો, 'મહારાજ, હું મારા પાપોનું પ્રાયશ્ચિત્ત આપની પાસે કરીશ તમે મારી વાત સાંભળો હું પહેલાં કેશાખીના પાંડું ઝેરીને ત્યાં ઘોડાવાળો હતો એક વખત તેણે મારી સાથે ખૂબ નિષ્ઠુર વર્તન અશવવાથી હું તેની નોકરી છોડી નીકળ્યો અને હુંટારાઓમાં ભળી ગયો. મારી શક્તિ જોઈ

હુંદારાઓએ અને તેમનો સરદાર બનાવ્યો. એક વખત મેં સાંભળ્યું કે પાંડુ ઝવેરી પોતાના ઝવેરાત સાથે એક રાત્રીને ત્યાં રત્નજડિત મુગટ વેચવા જવાનો છે, અને તે આ જગલમાંથી પસાર થનાર છે. આથી મેં તેના પર હુમલો કરી તેનું સર્વસ્વ હુંદી લીધું હવે આજે આપ મારા પર મહેરબાની કરી પાંડુ ઝવેરી પાસે જઈ તેને કહેજો કે તે મારાપર જે અત્યાચાર કર્યો હતો તેનું વેર હવે મને નથી, અને ને તારા પર હુમલો કરી હુંદ યલાવી જે અપરાધ કર્યો છે તે માટે હું તારી માફી માગુ છું હું જ્યારે એને ત્યાં નોકરી કરતો હતો ત્યારે એનું હૃદય પાષાણ સમુ કડોર હતું તેથી હું પણ એનું જ અનુકરણ કરવા શિખેલો એના મનને તો હતુ કે જનમમાં સ્વાર્થનોજ વિનય થાય છે પણ મેં સાંભળ્યું છે કે હવે એ બહુ પરોપકારી બની ગયો છે અને લોકો એને દયાનો અવતાર માને છે એણે હવે એવું અપૂર્વ ધન મેળવ્યું છે કે કોઈ તેને હુંદી નહિ શકે, કોઈ તેનો નાશ નહિ કરી શકે આજ સુધી માફ જીવન પુરાં કામેમાં જ વ્યતીત થયું છે, પણ હવે હું એમાંથી છૂટવા માગુ છું મારા વિચાર હવે બદલાઈ ગયા છે હજી મને મરવાને થોડો વખત બાકી છે હું મરતા મરતા મારા મનમાં શુભ વાસનાને સ્થાન આપીશ, કે જેથી બીજા જનમમાં હું શુભ વાસના લઈ જન્મું તમે પાંડુ ઝવેરીને કહેજો કે, તેનો મુગટ તથા બીજું બધું ઝવેરાત આ પાસેની ગુફામાં છે ત્યાંથી તે લઈ જાય જે મારાથી એક પણ સાઈ કામ થશે તો મારા પાવનો ભાર કંઈક હલકો થશે માફ મન પણ કંઈક નિર્મળ થશે અને મને મોક્ષ તરફ જવાનો રસ્તો સ્પષ્ટ થશે આથી આવાં એક ન્યાયના કામથીજ હું મારા ભલા કામેની શરૂઆત કરીશ.”

બાદ મહાદત્તે શ્રમણને તે ગુફાનું ઠેકાણું બરાબર બતાવી દીધું અને થોડા વખત પછી શ્રમણના બેળામાં પોતાનું શિર મૂકી આ નાશવત દેહ છોડી ગયો.

૭

શ્રમણે કોશામ્બી જઈ પાંડુ ઝવેરીને બધી વાત કરી પાંડુ ઝવેરીએ માણસો ભૂધ જઈ ગુફામાંથી બધું ધન કઢાવી લીધું. મહાદત્ત અને બીજા

હાંદારાના મૃતદેહોનો પણ અગ્નિસસ્કાર કરાવ્યો તે વખતે મહાદત્તની અત ધડીએ હાજર હતા તે શ્રમણ મહારાજ શ્રીપાન્થકે મહાદત્તના ભૂમિદાહના સ્થાન પર ઉભા રહી ઉપદેશ આપ્યો કે —

“આપણે જાતે યુરા કામ કરીએ છીએ અને તેના યુરા ક્રોધ પણ જાતે જ ભોગવીએ છીએ એ જ રીતે આપણે જ યુરા કામોને દૂર કરી સકીએ છીએ અને શુદ્ધ બની સકીએ છીએ અર્થાત્ પવિત્રતા અને અપવિત્રતા આપણા જ હાથમા છે બીજી કોઈ આપણને પવિત્ર નથી કરી સકતું આપણે જાતે જ પવિત્ર બનવા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ છુદ્ધ ભગવાનનો પણ એ જ ઉપદેશ છે.

આપણે જે કંઈ પણ ભોગવીએ છીએ તે કંઈ શ્રદ્ધા વિષય કે અદેશ આપણા પર લાદતા નથી. એ બધું આપણા જ કર્મોનું પરિણામ છે માતાના ગર્ભસ્થાનની પેઠે આપણા પૂર્વ જન્મના કર્મો રૂપી ગર્ભસ્થાનમાંથી જ આપણો જન્મ થાય છે અને આપણા કર્મો જ આપણને આરોગ્યથી વીંટળી રહે છે આપણા યુરા કર્મો આપણને સ્વપ્ન અને સારા કર્મો આશીર્વાદરૂપ થઈ પડે છે આમ આપણા કર્મોમા જ આપણા મોક્ષનું સાધન છે”

પાંડુ ઝવેરી પોતાનું બધું ધન કૌશામ્યી લઈ ગયો અને બહુ સામગ્રીથી તેનો ઉપયોગ કરવા લાગ્યો તેણે પોતાનો વેપાર વધાર્યો અને જે નફો આવવા લાગ્યો તે પરોપકારમા ખર્ચવા માડ્યો

વર્ષો પછી પાંડુ ઝવેરી જે દિવસે મરવા પડ્યો તે દિવસે તેણે પોતાના બધા કુટુંબના માણસોને બોલાવી કહ્યું —

ભાઈઓ, કદી કોઈ પણ કામ નિરાશ થઈ છોડી દેવું નહિ એ કોઈ પણ કામમા નિષ્ફળ નીવડીએ તો તેનો દોષ બીજાને નહિ દેશો. આપણી નિષ્ફળતા અને દુઝોનું કારણ આપણા જ કર્મોમાંથી શોધી કાઢવાનું છે અને તે શોધી દૂર કરવાનું છે.

જો તમે અભિમાન અને અહંકારને દૂર કરી દેશો તો તમને એ કારણો જસદીથી સમજાશે, અને તે સમજાય કે તેમથી બહાર નીકળવાનો માર્ગ પણ તરત જડી આવશે દુખનો ઉપાય પણ આપણા જ હાથમાં છે તમારી આખો આગળ માયાનું આવરણ ન આવી જાય, તે હમેશા ધ્યાનમાં રાખવું અને મારા જીવનમાં મને જે સત્યનો અક્ષરશઃ અનુભવ થયો છે, તે હમેશા રમરણમાં રાખજો તે સત્ય એ છે કે —

જે બીજાને દુખ દે છે તે તેમ કરી પોતાની જાતને જ દુખ દે છે અને જે બીજાનું ભણું કરે છે તે પોતાનું જ ભણું કરે છે

દેહમત્તવ દૂર થતાં જ માયાનું આવરણ દૂર થઈ સત્યનો માર્ગ જડી આવે છે

જો તમે મારા આસ્વાદનો યાદ રાખશો અને તે મુજબ ચાલવાનો પ્રયત્ન કરશો તો અવશ્ય એ સત્ય તમને જે એક દિવસ જીવનમાં સમજાશે મરણ સમયે તમે નિશ્ચિન્ત રહી શકશો અને તમારો જીવાત્મા તમારા શુભ કામોથી અમર થઈ જશે

મધની સેવાવૃત્તિ

હજારો વર્ષ પૂર્વે મધદેશમાં મધસ્ર નામના એક ગામડામાં એક એકાંતના કુટુંબમાં મધ જન્મ્યો હતો તે જ્યારે ઉંમરલાયક થયો ત્યારે પોતાના ગામના લોકોની સ્વાર્થ પરાયણતા જોઈ મનમાં ખૂબ ખિન્ન થયો તે પોતાના ગામના રસ્તા સાફ કરવાનું મદવાડ વહી વહીને બહાર ફેંકવાનું, પીવાના પાણીમાં મદ પાણી જમ નહિ મારે કુવાને પાળ બાધવાનું, વગેરે એવાં જ બીજાં લોકોપયોગી કામો કરતો પરંતુ તેનાં આ કામથી રાજ થવાને બદલે ગામના લોકો તેને દોષ દેતા તેઓ ચોરાઓ પર કે દારૂના પીકા પર ભેગા થઈ કહેતા કે અરે, આ પેલો ગાડીયો મધ ! પોતાના ઘરનું કામ છોડીને ચાલ્યો નકામી માથાફાડ કરવાને ! એકલાથી તે કદી આખા ગામનું હિત થયું છે કે ? આપણે બધા ને આપણું કામ બંધું, તેને બદલે આ તો ગામનું બંધુ કરવા નીકળ્યો છે ! શું કરવું છે આપણે આખા ગામને ? મધને પોતાની મૂર્ખાઈ સાફ કોઇક દિવસ પશ્ચાત્તાપ કરવો પડશે !

મધની હચેક નિદા થતી, એટલું જ નહિ પણ તેનાં સગાઓ પણ તેની વિરુદ્ધ હતા તોપણ તેણે પોતાનું કર્તવ્ય છોડી દીધું નહિ મધ એક દિવસ એકાદ રસ્તો સાફ કરે અને બીજો જ દિવસે આસપાસના ઘરમાંથી ઓછો કચરો નાખી જાય, કોઈ જુદું કહે કે આ મદવાડ શું કામ કરો છો ? તો તેઓ કહેતી, “તમારે શું ? પેલો મધ મુઓ છે ને ! તે આવશે અને કરશે સાફ !”

મધના આત્મસંયમનું પરિણામ જૂના જમાનાના લોક ઉપર તો કંઈ પણ થયું નહિ, પરંતુ મધનો આ માર્ગ સારો કેમ ન હોય એવી એક બે તરણોને શકા આવવા લાગી

ગામના એ તરુણ મિત્રો મધથી આકર્ષાઈને તેને યુરુ કરવાના ઇરાદાથી તેની પાસે ગયા અને બોલ્યા, “આજ સુધી અમે તારી ઉપેક્ષા કરી, એ માટે અમને અત્યંત દુઃખ થાય છે અમાગીને પોતાને ઘેર ખડેલી શાપણની જેમ ખબર ન પડે તેમજ તારા સદ્ગુણની, તુ અમારી પાસે હોવા છતાં અમને ખબર પડી નહિ આજથી અમે તારા શિષ્ય થઈ તારૂં અનુકરણ કરી સદ્ગુણના કાળ ગાળવાનો નિશ્ચય કર્યો છે”

મધ બોલ્યો, “મિત્રો ! સદાચરણના કાળનો સદ્વ્યય કરવાની તમારી ઈચ્છા માટે તમને કંઈ છે, પરંતુ આ માટે માફ શિષ્યત્વ સ્વીકારવાની આવશ્યકતા નથી મારા જેવા મર્ત્ય નાશવત છે એ તમે જાણો જ છો માટે આવા ક્ષણભૂયુર પ્રાણીનું શિષ્યત્વ ન સ્વીકારતાં આપણે બધા ધર્મનું શિષ્યત્વ સ્વીકારીએ એ સારૂં કારણ ધર્મ શાશ્વત છે, તે અનાદિ છે તેને આપણી પાસેથી કોઈ પણ દૂર કરી શકે એમ નથી”

“કુમાર્ગથી નિવૃત્તિ અને સત્કર્મમાં પ્રવૃત્તિ એને સાકુ લોક ‘શીલ’ કહે છે પ્રાણીનો ધાત ન કરવો, ચોરી ન કરવી, બ્યભિચાર ન કરવો, અસત્ય બાપણ ન કરવું અને માદક પદાર્થનું સેવન ન કરવું—એ પાંચ નિયમ એકનિશાથી પાળીએ તો આપણે કુકર્મથી બચી જઈએ, અને પરોપકારાદિ સત્કૃત્યમાં આપણા કાળનો ઉપયોગ કરી શકીએ”

તરુણ બોલ્યા, આજથી આ પાંચ નિયમ અમે બરાબર શ્રદ્ધાપૂર્વક પાળીશું, અને ધરકામથી બચેલો કાળ સત્કર્મના ગાળીશું”

આમ ધીરે ધીરે મધને ત્રીસ અનુયાયી મળ્યા તે સૌએ મળી રાગી લોકો માટે અને અનાથ અપંગ લોકો માટે એક ધર્મશાળા સ્થાપન કરી. આસપાસના ગામના રસ્તા સાફ કર્યાં, નાના નાના પૂલો બાંધ્યા, તળાવ બોધા અને એવા બીજા લોકોપયોગી કામો કર્યા. આ ઉપરાંત તેઓ

પોતાના પરગણાના લોકોને પચસીસનો ઉપદેશ કરતા. આ-તેમના કૃત્યની આખા પરગણા ઉપર જોવી અસર અઘ કે થોડા અપવાદ બાદ કરતા ત્યાના બધા લોક સદાચારી બન્યા હરના પીઠારાણાને પોતાની દુકાનો બંધ કરવી પડી, અને ત્યાના મુખી (નાય અને વસુલી કામદાર)ને હડના રૂપમા ધણી મોટી પ્રાપ્તિ થતી, તે નહિ જોવી અઘ ગઠ

આ પરગણાના લોકોમા પહેલા જોટલા ટટા થતા કે તેનો નિકાલ કરતા મુખીને જમવાની મુઠા કુરસદ મળતી નહિ, પણ હવે મુખીને આખો દિવસ તકીયાને અઢેલી વાતો કરના બેસવું, અને કચેરીનો વખત પૂરો થતા ઘેર જવું, જોટલો જ ઉલોગ રહ્યો પોતાના પરગણામા સ્થિતિ આવી કેમ પણટાઇ ગઇ એની તપાસ કરતાં અધ અને તેના ત્રીસ અનુયાયીઓએ આ બધી કાન્તિ કર્યાંતું મુખીને જણાવું આ ત્રીસેને આ પ્રદેશમાંથી ઉચકી લીધા સિવાય લોકો પહેલાંના જેવી સ્થિતિમા આવશે નહિ, એમ વિચારી કાઇ જરૂરી કામ માટે પોને મુગધ દેશના રામને મળવા જાય છે એમ પોતાના હાથ નીચેનાં લોકોને જણાવી તેણે રાજ-ધાનીનો રસ્તો પકડ્યો

રામને મળી મુખી બોલ્યો, ‘મહારાજ શુ કહેવું ? અમુક દેશમાં ત્રીસ તોફાનીઓ અને તેમના નાયકે ધણી જ ઉત્પાત મચાવી મુઠ્યો છે બધા લોક ગામ છોડી બાગે છે અને હરામખોરોના કરથી અમારા પ્રદેશમા ખીજ લોક આવતા નથી આ પ્રમાણે ખેતી, વેપારરાજગાર બધું પડી ગયું છે હવે આપને અમારા પરગણામા જ નહિ, પણ આસપાસના સૌ પ્રાન્તમા પણ કર વસુલ કરવો અશક્ય થઈ પડશે”

રામ અતિશય સતાપ પામી બોલ્યો, “આ વાત તમે મને જણાવી એ બહુ સારૂ થયું તમારી સાથે હું નાની ફાજ આપું છું. તેની સહાયથી તમે તે તોફાનીઓને પકડી લાવો”

મુખીએ પોતાના પરગણામાં જઈ મધ અને તેના સાથીઓને પકડ્યા. તેઓએ મુખીનો કાંઈ પણ વિરોધ કર્યો નહિ. “તમને પકડવા માટે રાજાનો હુકમ છે,” એમ કહેતાની સાથે જ તેઓ પોતાની મેળે સ્વાધીન થયા. તેમના હાથપગમાં બેડીઓ ધાંધી દાંધી, અને તેમને પકડી આણ્યાની વર્દા રાજાને આપી. તે વખતે રાજા અત પુરમાં હતો. આ દરેડાખોરોને જોવાને તેને દુરસદ ન હતી તેણે ત્યાંથી જ હુકમ છોડ્યો કે તોશાનીઓને મહેલના આગણામાં ઉંધા સુવાડી તેમના શરીર ઉપર હાથી ચલાવે.

રાજાના હુકમ પ્રમાણે મધ અને તેના સાથીઓને મુશ્કેલાટ બાંધીને ઉંધા સુવાડવામાં આવ્યા. પછી હસ્તીશાળામાંથી એક મદોન્મત હાથી તેમના પર છોડવાને સજ્જ કરવામાં આવ્યો.

મધે પોતાના અનુયાયીઓને કહ્યું, “ભાઈઓ, આજ સુધી આપણે સદાચારમાં કાળ ગાળ્યો છે. હવે આપણામાંના કોઈકને એમ લાગવાને સમજવું છે કે સદાચારથી મનુષ્ય સુખી જ થાય છે એમ નથી અને અમારું જીવન સહર્મમાં જ ગાળ્યું છે. છતાં અમારા પર આ સકટ કેમ આવ્યું ? પણ મિત્રો, આ સમયે એવા વિચારનો રપજ પશુ તમારા દિલને થવા દેશો નહિ આ લોકમાં ન્યાયયુક્ત વ્યવહાર નહિ હોય, છતાં પરલોકમાં આપણા કર્મોનું ચોખ્ખું ફળ આપણને મળવાનું છે. આ લોકમાં કોઈ હુઝ્યો માણસ પુષ્કળ સપત્તિ મેળવે છે, અને કોઈ સત્યુરુષ દારિદ્ર્ય દળાય છે, એટલે આ લોકમાં તો માણસને ન્યાય મળતો નથી, એ ઉધાહરે, પરંતુ આપણા કર્મોથી આપણે એટલા બધા બંધનમાં આવી જઈએ છીએ કે તેને કોઈ પરલોકમાં આપણો છુટકારો થવો અત્યંત અશક્ય થઈ પડે છે માટે આપણા કર્મો જ આપણા રક્ષક અને આપણા કર્મો જ આપણા ન્યાયાધીશ થશે, એ પકડે ધ્યાનમાં રાખો. વળી તમારા મનને ખોટું લાગતું હોય તો વખતે જો તમારું મરણ થશે તો તેનું પરિણામ અત્યંત અનિષ્ટ આવવાનું, કેમકે મનુષ્યનું મન અસ્થિર હોય તેવે વખતે જો તેનું મરણ થાય તો પુનર્જન્મમાં તે હીન ચેતિમાં

જન્મે છે, એવા ઋષિમુનિઓના વચન છે. તેથી આ પ્રસંગે તમારી મૈત્રીભાવના દૃઢ કરો જેવો તમારો શોક પર પ્રેમ હતો તેવો જ તમારી ઉપર ફરીયાદ કરનાર મુખી પર, તમને મારવાનો હુકમ કરનાર રાજા પર, અને તમને મારવાને પ્રવૃત્ત થએલા આ હાથી પર તમારો પ્રેમ થવા દો શત્રુ, મિત્ર, તટસ્થ અને હું એવા બેદો મનમાંથી કઢાડી નાખી સર્વની ઉપર સરખી મૈત્રી થવા દો એક દેહના જેમ બિન બિન અજો હોય છે તેમજ આપણે એક વિશ્વના અંગ છીએ, એ સમજ દીધી પડવા દેશો નહિ આજ પર્યન્ત કરેલા સત્કૃત્યોનું તમે આ સમયે ચિન્તન કરો.”

હવે જ્યારે અધ અને તેના સાથીઓને મારવા માટે આવે હાથીનો આગળ આપ્યો ત્યારે તે મોટેથી કીકીયારી પાડી એકદમ પાછળ હટ્યો । કેમે ક્યો તે તેમના શરીર પર પગ દે જ નહિ । ફરી બીજો, ત્રીજો એમ બે ચાર હાથી આપ્યા, પરંતુ તે સર્વ આવતના અકુશના મારની દરકાર ન કરતા કીકીયારી કરી પાછળ હટ્યા, એકે હાથીએ અધને અને તેના સાથીઓને ઉપદ્રવ કર્યો નહિ ।

આ સમાચાર રાજાને મળતા જ તે બોલ્યો, ‘આ શોકા હાથીને મત્ર જાણતા હોવા જોઈએ કે તેમની પાસે કંઈ જડીયુટો હોવી જોઈએ’

અધ બોલ્યો, “ મહારાજ, અમારો મત્ર કહીએ તો આજ સુધી અમે એકનિઃશ્ચી શીક્ષનું પાલન કરતા આવ્યા છીએ, જાણીયુત્રીને અમે કોઈ પ્રાણીનો ધાત કર્યો નથી, પરંતુ અમે માત્ર સમાન માનીએ છીએ, અસત્ય બાપણુ અમે કદીએ કયું નથી અને મદાદિ માદક પદાર્થોથી અમે અલિપ્ત રહ્યા છીએ આ સિવાય આપની પ્રજાની સેવા અમે યથામતિ કરતા આવ્યા છીએ અમારા પર એકાએક જ્યારે આ પ્રસંગ આવ્યો ત્યારે મેં મારા મિત્રાને દિ મતથી કહ્યું કે આપણને પકડનાર મુખી પર, મારવાનો હુકમ આપનાર મહારાજ પર અને મારનારા હાથી પર આપણે બધાએ મૈત્રીની ભાવના રાખવી કોઈ પણ પ્રકારે દ્રેષનો સ્પર્શ આપણુ

મનને થવા ન દેવો. અમારા આ શીલનો અને મૈત્રીનો પ્રભાવ જોઈ અમારો મન છે”

રાજાએ પોતાના હૃત મોકલીને મધના ગામની અને આસપાસના ગામની ખરી સ્થિતિ શું છે તેની ખાતરી કરી ત્યારે તેને જણાયું કે મધ અને એના સાથીઓએ તે પ્રાન્તની ઉત્તમ સુધારણા કરી છે ત્યાંના લોક સુખી હોઈ પરસ્પર અત્યંત પ્રેમથી વર્તે છે ચોરી, માનમારી, યજ્ઞસાદ, વગેરે વસ્તુઓ તે પ્રાન્તમાં નામશેષ થઈ છે આ જાણીને રાજાએ ખોટી ફરીયાદ કરનારા પેલા સુખીને પકડીને એકદમ ફાંસી દેવાનો હુકમ આપ્યો, અને તેની જગ્યાએ મધને નીમવામાં આવ્યો ત્યારે મધ રાજા પાસે ગયો અને સુખીને મારી આપવાની વિનતી કરી તે જોઈયો, “મહારાજ, આ સુખી ન હોત તો અમને આપના દર્શનને ચોય ન મળ્યો હોત અમારા શીલને અને મૈત્રીને કસોટીએ ચડાવી જોવાની સન્ધિ એણે મેળવી આપી તેથી તે અમને પ્રિય છે મહારાજ એને જીવતદાન આપવું એવી અમારી નામ વિનતી છે

મધની વિનતીને માન આપી રાજાએ સુખીને છોડી મુક્યો.

તેં સારું કેણું શું કર્યું ?

હરિગીત ૭૬

તુ તીર્થમાં બ્યા ત્યાં વિચરતો ધર્મ જાણીને ધસ્યો,
 વૈરાગ્યથી વસ્તી તજીને વન વિષે જામને વસ્યો,
 ભગવા ધરીને ભટકતો રહ્યો પેટ ભીખીને ભયુ,
 શી રીતે ઇશ્વર રીઝશે તે સારું કેણું શું કર્યું ?
 તે નિત્ય સ્નાન ત્રિમાળ કીધું ચાહ્યો ગોમય ઘોળીને,
 તે પચગવ્ય વિશેષ પ્રાશન કીધ ઘોળી ઘોળીને,
 આહાર એકજ વાર કરવો એવું મત તે આવ્યું,
 શી રીતે ઇશ્વર રીઝશે તે સારું કેણું શું કર્યું ?
 તે હોમ હવન ધણી કર્યાં ધી હવનમાં હોમ્યા ધણી,
 તે ચાલતી નદીને ચઢાવ્યા દૂધ દહીં ગાયો તણ્યાં,
 બહુ વર્ષ મુખ મુનિમત ધર્યું તે ઠીક પુજ મનમાં ઠર્યું,
 શી રીતે ઇશ્વર રીઝશે તે સારું કેણું શું કર્યું ?
 તે નવ નવા નૈવેદ્ય કરીને તે પ્રસાદી પુ જમ્યો,
 ઉપવાસ ને એકાસણી કર્યો દેહને બહુ તે દમ્યો,
 ખાડો ખણીને ડાટીયુ જે અન્ન જમતા ઉમર્યું,
 શી રીતે ઇશ્વર રીઝશે તે સારું કેણું શું કર્યું ?
 તે પ્રાર્થના પ્રભુની કરી મુખ વિવિધ વચન હચારીને
 તે સ્તોત્ર પાઠ ધણી કર્યાં નિત નિત્ય નિયમે ધારીને,
 ગદગદ સ્વરે શુભગાન કરતા આખથી આસુ ઝર્યું,
 શી રીતે ઇશ્વર રીઝશે તે સારું કેણું શું કર્યું ?
 ભગવાન લૂપી ભક્તિથી રીઝે નહી રજમાત્ર તે,
 પશુ ભક્તિ પરઉપકાર સાથે થાય પ્રભુ પ્રિયપાત્ર તે,
 તે વગર વાદ વિવાદ કીવા કામ તેથી શું સર્યું,
 શી રીતે ઇશ્વર રીઝશે તે સારું કેણું શું કર્યું ?

કવિ દલપતરામ

